

«حسن» نامی بهشتی که پیامبر(ص) برگزید

سالروز ولادت کریم اهل بیت است؛ امام دوم از ائمه اثنی عشر شیعه امامیه و یکی از چهارده معصوم. امام حسن علیه السلام فرزند بزرگ امام علی بن ابیطالب و فاطمه زهرا علیهما السلام است. در منابع تأکید شده که پیامبر اکرم وی را حسن نامیده است.

سالروز ولادت کریم اهل بیت است؛ امام دوم از ائمه اثنی عشر شیعه امامیه و یکی از چهارده معصوم. امام حسن علیه السلام فرزند بزرگ امام علی بن ابیطالب و فاطمه زهرا علیهما السلام است. در منابع تأکید شده که پیامبر اکرم وی را حسن نامیده است.

به گزارش خبرگزاری مهر، در بخشی از مدخل حسن بن علی(ع) در دانشنامه جهان اسلام درباره وجه تسمیه و نام آن امام بزرگوار آمده است: در پاره‌ای احادیث این نام‌گذاری به الهام الهی منسوب شده و تأکید گردیده است که نامهای حسن و حسین، معادل شَبَر و شَبِیر، نامهای پسران هارون، هستند.

برخی از منابع نیز از عدم سابقه این نام در پیش از اسلام یاد کرده اند: همچنین گفته شده است که این دو نام از نامهای بهشتی اند که قبل از اسلام، نزد مردم عرب هیچ سابقه‌ای نداشته‌اند.

در این مدخل به روایات دیگر هم اشاره شده است: براساس پاره‌ای گزارشها که در منابع اهل سنت آمده است، امام علی علیه السلام پیش از آنکه پیامبر پسر او را حسن بنامد، نام حمزه یا حرب را برای او برگزیده بود، اما براساس روایت ابن بابویه حضرت علی، ضمن آنکه گفت در نام‌گذاری فرزندش بر رسول خدا پیشی نمی‌جوید، به ایشان اظهار داشت نام «حرب» را برای فرزندش دوست میدارد.

در این مدخل درباره القاب امام حسن(ع) نیز این گونه آمده است: به امام حسن القاب فراوانی نیز نسبت داده شده است که پاره‌ای از آنها در واقع اوصاف آن حضرت محسوب میشوند. نویسنده ناشناخته کتاب القاب الرسول و عترته، براساس چندین حدیث نبوی در وصف و بزرگداشت حسنین علیهما السلام، القاب مشترک آن دو را به تفصیل ذکر کرده است، مانند سَيِّط رسول الله، ریحانة نبی الله، سید شباب اهل الجنة، قرة عین البتول، عالم، ملهم الحق، و قائد الخلق.

دیگر القاب منتسب به امام این گونه ذکر شده اند: ابن ابی الثلج القاب امیر، حجة، کفی، سبط، و ولی را از القاب اختصاصی آن حضرت شمرده است. از دیگر القاب آن حضرت، وزیر، قائم، طیب، امین، برّ، مجتبی، و زاهد بوده است. ابن طلحه شافعی به نقل از او بهاء الدین اربلی، مشهورترین لقب امام حسن را تقی و والاترین لقب او را سید ذکر کرده است از آن‌رو که پیامبر صلی الله علیه و آله، درباره او فرمود: «انّ ابنی هذا سیّد». مشهورترین لقب وی در جامعه شیعه ایران، مجتبی است.

نویسنده مقاله حسن بن علی درباره ولادت امام حسن علیه السلام این گونه آورده است: امام در مدینه و بنابر مشهور به تعبیر ابن عبدالبرّ (ج 1، ص 384) صحیح‌ترین قول — در نیمه رمضان سال سوم هجری زاده شد. طبق برخی روایات و نیز منابع تاریخی تولد وی در سال دوم هجرت بوده است.

و پیامبر اسلام در گوش ایشان اذان گفت: پس از تولد امام حسن، پیامبر اکرم در گوش وی اذان گفت و گوسفندی را برای وی عقیقه کرد. همچنین حضرت فاطمه سلام الله علیها یا خود پیامبر اکرم، هموزن موی تراشیده او نقره صدقه دادند.

سوانح حیات

در این مدخل با اشاره به اینکه درباره دوران کودکی و نوجوانی امام حسن علیه السلام اطلاع خاصی در دست نیست، آمده است: آنچه در منابع به وضوح دیده می‌شود، محبت شدید پیامبر اکرم به وی و برادرش حسین است، نظیر اینکه پیامبر این دو را بر دوش خود سوار می‌کرد؛ گاهی آن دو از سر و دوش پیامبر بالا می‌رفتند؛ یک بار پیامبر در حال سخنرانی بود که این دو برادر خردسال وارد مسجد شدند، پیامبر از منبر پایین آمد و آن دو را در آغوش گرفت.

در این مدخل درباره نقش و حضور امام حسن در زمان خلفا نیز اشاره شده است: در اواخر حیات خلیفه دوم و به خواست او، از امام حسن علیه السلام دعوت شد که در کنار شورای انتخاب خلیفه حضور یابد. در دوران عثمان، وقتی ابوذر به ریزه تبعید شد، امام حسن علیه السلام در کنار پدر خود و برای اعتراض رسمی به خلیفه سوم او را مشایعت کردند. در برخی منابع بر حضور وی به اتفاق برادر خود در خانه عثمان، به فرمان امام علی علیه السلام، و برای پیشگیری از تعرض به عثمان در ماجرای شورش مردم مصر و دیگران برضد خلیفه تأکید گردیده است.

نقش امام حسن در زمان خلافت امام علی(ع) نیز مورد دیگری است که در دانشنامه جهان اسلام به آن اشاره می‌شود: در دوران خلافت و امامت علی علیه السلام، امام حسن در کنار پدر در عرصه‌های گوناگون حضور داشت. در جنگ جمل، وی به همراه عمار یاسر و ابن عباس، به فرمان پدر، برای بسیج مردم کوفه عازم آن شهر شد و در آنجا در نطقی مردم را به جهاد و حمایت از علی علیه السلام دعوت کرد. در این جنگ امام حسن علیه السلام در میمنه سپاه بود. او همچنین در جواب خطبه عبدالله بن زبیر،

در خطبه‌ای به دفاع از امام علی علیه‌السلام پرداخت. در جنگ صفین امام حسن علیه‌السلام فرماندهی قلب لشکر را برعهده داشت. پس از ماجرای تحکیم، وقتی عده‌ای از مردم لب به ملامت گشودند، امام حسن به فرمان امام علی، به تشریح و نقد کار حکمین پرداخت.

سخنرانی پس از شهادت امام علی و بیعت مردم با امام حسن از دیگر موضوعاتی است که در مدخل ویژه امام دوم شیعیان به آن پرداخته شده است: پس از شهادت امام علی علیه‌السلام و خاک‌سپاری آن حضرت، امام حسن در اولین سخنرانی خود برای مردم، ابتدا به بیان مقام و فضائل و سیره آن حضرت پرداخت و سپس خود را به عنوان فرزند رسول اکرم و عضوی از خاندان او (اهل‌البیت) که خداوند آنان را از هر پلیدی میراث ساخته و در قرآن محبت و مودت و ولایت آنان را واجب کرده معرفی نمود. پس از آن، عبدالله بن عباس (یا عبیدالله بن عباس) سخنرانی کرد و مردم را به بیعت با امام حسن، به عنوان وصی امام علی، فراخواند. بیعت در روز جمعه 21 رمضان سال 40 صورت گرفت. به نوشته طبری امام هنگام بیعت خود تصریح کرد که براساس کتاب خدا و سنت پیامبر عمل میکند و هر شرط دیگری (از جمله جنگ با معارضان) باید به این دو اصل برگردد.

شهادت کریم اهل بیت

در مدخل حسن بن علی بخشی نیز به شهادت این امام اشاره دارد: بنابر مشهور، شهادت امام حسن علیه‌السلام در 28 صفر 50 رخ داد. عمر آن حضرت در هنگام شهادت 48 سال بود اما باتوجه به اختلاف اقوال درباره تاریخ وفات، مدت عمر وی نیز، به اختلاف، 46 سال، 47 سال و حتی 58 سال ذکر شده که به گفته ذهبی (ج 3، ص 277) قول اخیر قطعاً نادرست است.

همه منابع نیز بر نوشتن سم به امام تاکید دارند: بنابر بیشتر منابع معتبر اهل سنت و شیعه، امام حسن علیه‌السلام با خوردن زهر به شهادت رسید، مسمومیت امام، نزدیک به چهل روز طول کشید. در پاره‌ای منابع معتبر، این عمل به همسر حضرت، جَعْدَه بنت اشعث و به تحریک و تشویق معاویه نسبت داده شده است. در نقل دیگری، وقتی امام حسن خبر از مسمومیت خود میدهد و از ایشان درخواست میشود نام عامل آن را بگوید، امام امتناع می‌ورزد. بنابه نقل دیگری، این کار به تشویق معاویه و به دست دختر سهیل بن عمرو، همسر دیگر امام حسن علیه‌السلام، صورت پذیرفته است.

درباره دفن امام حسن علیه‌السلام نیز اقوال مختلفی وجود دارد: بنابه روایت شیخ طوسی، امام حسن به برادرش وصیت کرده بود او را در کنار مدفن پیامبر اکرم به خاک بسپارند، اما اگر کسانی مانع این اقدام شدند هرگز پافشاری نکنند، مبادا که خونی ریخته شود. بنا به نقل بلاذری، امام چون متوجه بهانه‌جویی مروان شد از تصمیم خود منصرف گردید. براساس نقلی دیگر، امام حسن در این باره سخنی نگفت، بلکه امام حسین علیه‌السلام می‌خواست پیکر برادر خود را در کنار رسول خدا به خاک بسپارد. در دیگر منابع نیز آمده است: امام حسن پیش از وفات، از عایشه خواسته بود که اجازه دهد در کنار پیامبر اکرم به خاک سپرده شود و عایشه موافقت کرده بود ولی حضرت، به سبب مخالفت بنی امیه، از درخواست خود دست برداشته و خواسته بود در کنار مادرش، فاطمه سلام‌الله‌علیها، دفن شود. در نقلی دیگر، امام حسن وصیت کرده بود جسدش را، پس از غسل و کفن، برای تجدید عهد نزد قبر رسول خدا ببرند و سپس در کنار مادر بزرگش، فاطمه بنت اسد، دفن کنند.

اما امویان مانع از این درخواست می‌شوند: در این اوضاع و احوال، نزدیک بود مراسم دفن امام حسن به نزاع بزرگی بین بنی هاشم و طرفداران امام علیه‌السلام از یک سو و امویان از سوی دیگر منجر گردد. هنگام آوردن جنازه آن حضرت برای زیارت قبر رسول خدا، مروان که تا آن لحظه گزارشهای مدینه را برای معاویه می‌فرستاد، به همراه هزار تن از یارانش با سلاح در مراسم حاضر و مانع این عمل شد. بنابه روایتی، عایشه وقتی اوضاع را چنین دید، برای آنکه کار به جای خطرناکی نرسد، مانع دفن جنازه امام حسن علیه‌السلام در کنار قبر رسول خدا شد. بدین‌گونه امام حسین علیه‌السلام جنازه برادر خود را در قبرستان بقیع دفن کرد.

گزارش دانشنامه جهان اسلام درباره وضعیت مردم نیز در مراسم تشییع پیکر امام خواندنی است: در هنگام دفن آن حضرت، قبرستان بقیع آکنده از جمعیت بود و مردم می‌گریستند و بازارها بسته شده بود. پس از دفن آن حضرت، محمد حنفیه ضمن اظهار اندوه، به بیان فضائل و مناقب ایشان پرداخت. زنان بنی هاشم یک ماه به عزاداری پرداختند. در مکه و مدینه، زنان و مردان و کودکان، هفت شبانه‌روز بر وی گریستند و بازارها را بستند.

گفتنی است بنیاد دائره المعارف اسلامی در سال 1362 توسط رهبر معظم انقلاب تأسیس شده است. ریاست عالی بنیاد را حضرت آیت‌الله خامنه‌ای و مدیریت عامل آن را دکتر غلامعلی حداد عادل برعهده دارد. گروه‌های علمی دانشنامه جهان اسلام ذیل 15 گروه اصلی به پژوهش درباره همه موضوعات مرتبط با اسلام می‌پردازند که تاکنون 18 مجلد از این دانشنامه منتشر شده است.